

ŽIVOT PŘED NAROZENÍM

Kdy začíná být člověk člověkem? Má ještě nenarozené dítě už svou duši? Pokud ano, tak odkdy? A kdy vlastně začíná žít?

To jsou otázky, kterými se nejen rodiče, ale také filozofové a teologové obírají od nepaměti. Nové poznatky o vývoji dítěte v děloze nám osvětlují první fáze jeho života. Mnohem dříve, než jsme se dosud domnívali, se rozvíjejí smysly ještě nenarozeného dítěte a také mnohem dříve se rozvíjejí jemné struktury a schopnosti mozku. A co je pro budoucí rodiče obzvláště důležité - již v děloze se vytvářejí první vztahy dítěte k rodičům.

Není to tak dávno, kdy panovala domněnka, že nenarozené dítě je většinu času v mateřském lůně cosi necitlivého, hluchého k vnějším impulsům, cosi, co jen vegetuje.

Mnohé o dosud neznámém životě nenarozeného jsme se dozvěděli teprve v posledních letech. Díky modernímu výzkumu pomocí elektronových mikroskopů, ultrazvuky a endoskopie (přímé pozorování dítěte v děloze pomocí speciálního snímacího čidla). Jsou to pozoruhodné poznatky, které zcela mění naše představy o životě dítěte v mateřském lůně.

Podle posledních výzkumů se už ví, že již v prvních měsících po početí a pravděpodobně již v prvních týdnech, se objevují první projevy jeho psychiky mezi matkou a vyvíjejícím se dítětem. Odráží se na něm to, co jeho matka zažívá: radost, vzrušení, strach, starosti - to vše se projevuje v rytmu srdečního pulsu, kterým se vše přenáší do krevního oběhu a do látek (např. do hormonů), které pak proudí celým tělem, také do malého embrya. Dnes víme, že všechny duševní zážitky se odráží i v tělesných reakcích: Když se lekne, bije nám srdce rychleji, když máme strach, polije nás pot. Tyto reakce jsou vyvolány hormony, které tělo v okamžicích intenzivního prožívání produkuje a pouští do krve. A z matčina těla zachycuje (byť bez vědomí) maličké tělíčko tak signály pocitů a zážitků.

Život před narozením začíná v okamžiku splnutí zralého ženského vajíčka s mužským semenem. Od té chvíle začíná nepřetržitý vývoj, který končí až smrtí. Je neustálý. Nic se neděje bez přípravy, nic se neděje bez následků. Nic se neděje náhodně. Porod je jen přechodem.

Jako embryo označují vědci dítě v prvních

osmi až dvanácti týdnech, pak už se mluví o plodu. Člověk ho nevidí, necítí, dítě žije skrytým životem. Matka ho poprvé cítí až po třech měsících, kdy už se plod dokáže pohybovat. Ale již dávno před tím je to vysoce vyvinutá bytost, lidsky nezaměnitelná, se vším co dělá člověka člověkem. I když se nám to zdá být nepochopitelné, funguje v embryu při velikosti necelých dvou milimetrů jeho vlastní mozek, který řídí jeho další vývoj. Kolem 15. dne se objeví první žíly a již o několik dnů později se vytvoří malé rozvětvení, které je nesmírným zázrakem. V prsou asi 1,7 mm velkého embrya se spojí dvě takovéto žilky do srdce. To je chvíle, kdy se po vynechání menstruace žena nechá vyšetřit, zda čeká dítě. Ve třetím týdnu života začíná zvlášť dramatický vývoj embrya. A když měří 3,5 mm tzn. je staré asi 25 dní, již má všechny orgány: srdce, kůži, centrální nervový systém, játra, plíce, střeva a pohlavní orgány.

Zázrak tohoto vývoje lze nejlépe ukázat neodborníkovy na růstu paže a ruky. Podobně jako u srdce se vše děje v těžko představitelné rychlosti: kolem 28. dne jsou už viditelné tzv. pažní výrůstky (2 malé boule na těle, tzv. končetinové pupeny). O 3 dny později se začínají prodlužovat. Za další 2 dny jsou opět delší a začínají se tvořit plošky budoucích dlaní. Již lze také rozehnat části paže a ruky. Kolem 41. dne se objevují prstíky a jsou vidět i lokty na pažní kosti. Celý vývoj našeho složitého uchopovacího systému, který je - jak dnes už víme - v těsném spojení s rozumem a řečí, trvá asi 14 dní.

V devátém týdnu se podstatně zdokonaluje schopnost dítěte zaznamenávat vlivy svého okolí v matčině břiše a také schopnost pohybovat se. Na jemný dotyk na rtech už reaguje pohyby celého těla.

Dokonce i prsty se pokoušejí o pohyby, když se dotkneme dlaně - to je první znak uchopovacího reflexu, který lze pozorovat už krátce po porodu. Oční víčka jsou už také citlivá. Na dotek v jejich oblasti reaguje plod pohybem očí. Rozvíjí s i sluch, takže o několik týdnů později může slyšet hlasy svých rodičů. Dá se tedy říci, že plod je se všemi smysly a schopnostmi, včetně schopnosti reagovat pohybem, už sociální bytost. A už také asi cítí - i když svým způsobem, který se s naším způsobem cítění ještě srovnat nedá - zda si ho rodiče přejí a zda ho milují. Každopádně je jisté,

že tyto ranné zážitky mají důsledky pro jeho pozdější život.

Když přijde dítě na svět, disponuje už repertoárem výrazů, které udivují rodiče i všechny kolem. Aniž by ho to kdo učil, dokáže dát mimikou matce jasně najevo, zda se cítí dobře či nikoliv, nebo jestli mu něco chybí. Tyto schopnosti se rozvíjejí už v děloze, jak to můžeme vypožorovat už v děloze pomocí ultrazvuku.

Především od druhé třetiny dozrávání, tedy od 10. týdne, kdy je plod asi 6 cm velký, má na rozvoj schopnosti dítěte stále větší vliv okolí a zkušenosti. To je pochopitelné, neboť se čím dál více uplatňuje smyslové vnímání. Obzvlášť rychle se vyvíjí hmat: Na konci 3. měsíce je už značná část těla citlivá na dotek.

Všechny smysly umožňují dítěti, aby se ve svém malém světě pohybovalo a cvičilo se svým tělem (měnilo polohu zaujímal určité postavení v těle apod.). Když se plodu jeho poloha v lůně "přestane líbit", může ji svými pohyby změnit. Může si tzv. "udělat pohodlíčko". V děloze je ve druhé třetině těhotenství ještě dost místa na to, aby si dítě našlo tu nejlepší polohu. Také se o to snaží, a tím dále rozvíjí mozek. Takže vidíme, že již před 12. týdnem, kdy měří ve skrčené poloze 6 - 8 cm, může toho plod zažít už dost a už si dokáže sám pomoci. Toto všechno se velmi hezky poslouchá, ale každá činnost malého plodu je činnost velmi složitá a mnohostranná.

Jedině, když si toto plně uvědomíme, pochopíme, proč má mozek novorozeněte již tak široce rozvětvenou síť. Také pochopíme, že rozvoj jeho vnímání pokračuje tak úžasně rychle proto, že všechny smysly mohou pracovat už v mateřském lůně. Tím je dítě vybaveno pro specificky lidský život.

Je pozoruhodné, jaké pokroky dělá plod mezi 9. a 12. týdnem díky společnému působení svých schopností. Na dotek na čelo reaguje otočením hlavy, aby se tomuto rušení vyhnul. Dokáže už při tom zkrabatit čelo, nebo zvednou varovně obočí. Při pozorné prohlídce se pohlavní orgány dají už v 10. nebo 11. týdnu rozehnat.

Začíná čtvrtý měsíc a s ním přicházejí některé důležité změny v životě plodu dítěte. Od nynějška bude zásobován jen mateřským koláčem, placentou, a to jak kyslíkem, tak i výživnými látkami.

Vůbec začíná tělíčko fungovat jako samostatný, i když na matčině organismu závislý systém. Také krevní oběh tohoto, ve skrčené poloze asi 14 cm velkého dítěte, už je uzavřeným

systémem. Ve 4. měsíci přečerpá srdce plodu už třicet litrů krve za den - při narození to bude asi 350 litrů. Všechno, ale přece jen nedokáže.

Je bezmocné proti nedostatku kyslíku. To se může stát, když je matka vystavena silným psychickým zátěžím, ale především tehdy, když kouří, bezmocné je také proti některým zárodkům nemoci.

Takovým rizikům by měla těhotná žena předcházet tím, že nebude kouřit, bude se rozumně stravovat, nosit volnější šaty, nebude pít alkohol a nebude brát žádné léky, kromě situací, kdy je její život ohrožen. Úlohou partnera je postarat se o to aby se budoucí matka vyvarovala duševních otřesů.

Druhá třetina lidského vývoje v mateřském lůně je, jak jsme viděly, obdobím rychlého pokroku - dítě je už téměř připraveno na život venku: srdíčko v 5. měsíci silně a hlasitě tluč, je stetoskopem dobře slyšet. Stejně tak výrazné jsou i pohyby dítěte, které teď maminka může dobře cítit. Začínají růst vlasy i řasy a tělo je pokryto mastnou vrstvou, která chrání jemnou kůži. Dítě už měří asi 27 cm.

Plod v těle matky má také své sny. Jsou ovšem trochu jiné než naše. Nejen prostředí, ve kterém žije, ale i jeho schopnosti zážitků jsou omezenější než naše. Jeho zkušenosti jsou zlomkovité, bez souvislostí, kde by smysl byl dán větším horizontem zkušeností. Proto musíme jeho sny vidět v ještě větší zlomkovitosti a ještě méně uspořádané, než sny trochu staršího dítěte. Stahy svalů, škytavka (ano, i tu může plod mít), dotyk rukou o pupeční šňůru, hlas matky, hluky tiché či hlasité, příjemné nebo nepříjemné, náraz do matčina břicha - všechny tyto podněty i když ho přímo nevzbudí, mohou se promítat v jeho snech. Především v souladu se zážitky matky se může zdát také o tom, jak je třeba zcela schované nebo že má strach apod. Člověk nemusí umět pojmenovat pocity k tomu, aby je mohl zažít.

Malý plod se stále více připravuje na život mimo matčino tělo. Jeho váha se zvětšila o podkožní tuk a v 6. měsíci dítě váží kolem 800 gramů. Také vyrostlo. Vzprámené měří v této době asi 32 cm. Jeho plíce se vyvinuly natolik, že už může dýchat. Prozatím se jeho dýchací ústrojí plní plodovou vodou.

Pokud matka prožívá během těhotenství mnoho úzkostí, zneklidní s tím i dítě. Víme, jak silně novorozenci reagují na matčin puls. Zrychlený tep dítě zneklidňuje. To se dá velmi dobře pozorovat při vyšetření ultrazvukem. Když

lékař při tomto vyšetření matce řekne, že se její dítě vůbec nehýbe, tak potom dítě začne jako napovel mávat nohama a rukama. Úlek matky nad lékařovým konstatováním vyvolá zvýšenou činnost hormonů a tím zrychlený puls, který alarmuje dítě. A to reaguje okamžitě.

Horší než občasná úzkost nebo strach pro jemný plod je, když ho matka odmítá. Svůj negativní postoj mu může dát značně pocítit tím, že zanedbává své zdraví a tak vědomě či nevědomě uvádí dítě do nebezpečí. Může také vyvolat havarijní situace - přehnaně sportovat, zanedbávat preventivní vyšetření, nosí příliš těsné oblečení nebo škodí dítěti alkoholem, nikotinem nebo jinou drogou. Často si svého jednání není ani plně vědoma. Dítě však tyto projevy nelásky zaznamenává a jeho vývoj je tím zpomalován nebo dokonce ohrožen.

Následky takového negativního postoje se často objeví při porodu nebo v pozdějším chování dítěte.

Mnohé průzkumy naznačují, že matky, které své děti očekávají s radostí, mají většinou bezproblémový porod. Jejich děti se i později jeví jako duševně vyrovnanější. Naopak ženy, které těhotenství prožívaly s rozpornými pocity nebo dítě nechtěly, rodí většinou předčasně či s komplikacemi a jejich děti byli často nervózní a roztěkané.

Přirozeně, vždy tomu tak být nemusí. Jen se tím osvětluje, jak důležitý je vztah rodičů k ještě nenarozenému dítěti.

Devátý měsíc dítěti pořádně přidá na váze - 3 až 3,5 kilogramů. Vzpřímené měří 50 - 52 cm a získává ještě jednu důležitou schopnost. Na konci svého prenatálního života reaguje na to, když je na dělohu vrženo velmi jasné světlo: už vidí! Funguje i jeho poslední smysl.

Nyní je dítě již dobře připraveno na okamžik porodu. Určí si jej vlastně samo dovršením zrání. Tím, že předá hormony placentě, dá matčinu organismu signál (někteří odborníci míní, že placenta vyvolává porod sama). U většiny dětí se toto děje kolem 266. dne od početí.

Vztah souhry mezi matkou a dítětem má důležitou úlohu. Všichni vědci a lékaři zabývající se vývojem dítěte jsou zajedno, že bez pocitu, že je milováno, nemůže dobře prospívat. Trpí duševní osamělostí, deprivacemi a nedokáže se plně rozvinout - ani v mateřském lůně, ani později po narození.

SLOVO ZÁVĚREČNÉ:

Všechny poznatky, které jsme zde shromáždily, a ještě mnoho jiných poukazují jasně na to, že máme všechny důvody k tomu, abychom plod stejně jako embryo považovali za citlivého člověka, který hromadí zkušenosti a potřebuje lásku. To, co zažije v mateřském lůně, ho provází nejen jako nějaký "první cejch" obdobím jeho dětství, ale určí do jisté míry i tendence jeho vývoje v dospělosti.

Vývoj je něco plynulého, odvíjejícího se. Proto je okamžik porodu sice důležitý, ale je to pouze jakýsi přechod. Jen nám naznačuje, že dítě dozrálo a je připraveno k přesazení z matčina klínu do klínu lidské rodiny. Než uzraje natolik, aby si samo v životě poradilo, bude muset projít ještě několika takovými životními přechody - a do té doby uplyne ještě mnoho let.